

Shkurupiy O. A. Modern problems of family education.

The article deals with the meaning of family education. The essence of family education, problems, peculiarities of modern family education are discovered.

Keywords: family, family education.

УДК 373.3.016 :73/76(075. 3)

Янковська І. М.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

В статті розглядається поняття педагогічна культура майбутнього вчителя початкових класів та аналізуються підходи до проблеми її формування у студентів спеціальності “Початкова освіта” при вивченні дисциплін “Образотворче мистецтво з методикою викладання”, “Інтегроване вивчення навчальних предметів в галузі “Мистецтво””.

Ключові слова: культура, професійна культура, педагогічна культура, професійно-педагогічна підготовка майбутніх вчителів початкових класів, педагогічна умілість, педагогічна майстерність.

За роки незалежності України зроблено суттєві кроки в розбудові національної системи освіти це оновлення змісту освіти як однією з наукових проблем, яка постає перед людством в процесі його культурного розвитку. Ступінь розвитку особистості залежить від міри оволодіння існуючою культурою і входження людини в неї. Під культурою розглядається соціальний код людства у всіх його проявах: пізнавальному, моральному, духовно-практичному (технологічному), а також в художньо-естетичному. Тому, на сучасному етапі розвитку суспільства провідне місце у навчальному процесі вищих навчальних закладів відведено забезпеченню загальнокультурного розвитку, формування гармонійної, цілісної особистості майбутнього вчителя.

Про важливість проблеми формування культури особистості зазначено у Законі України “Про освіту”, Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, “Концепції загальної середньої освіти”, де перспективним напрямом виступає розвиток духовних потреб людини, її світогляду, розуміння місця і ролі в суспільстві, всебічний розвиток особистості.

Дана проблема є предметом багатьох сучасних наукових досліджень, яка розглядається у численних публікаціях вчених: Ю. Бабанський, В. Володько, А. Лігоцький обґрунтовують системний спосіб пізнання складних педагогічних явищ; В. Семиченко, Л. Хомич та інші ведуть мову про системний принцип організації професійної підготовки; О. Рудницька, В. Семенов, Л. Столович наголошують на необхідності комунікативної підготовки майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей; О. Протанська, З. Черуха, С. Якимчук висвітлюють питання культуровідповідного розвитку майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей; Г. Балла, Т. Браже, О. Запесоцького, В. Сластьоніна, Є. Шиянова зробили значний внесок у розвиток теорії гуманітарної культури дослідження; зарубіжні вчені А. Антіп’єв, О. Немирович, І. Орешников, Л. Шеїна розглядали гуманітаризацію освіти як процес її культуралізації; вітчизняні науковці С. Гончаренко, І. Зязюн, Ю. Мальований ведуть мову про важливості гуманітарної культури як засобу гуманітаризації освіти; Ю. Афанасьєв, І. Зязюн, М. Каган,

В. Кудін приділяють особливу увагу формуванню культури особистості; у дослідження феномена культури спілкування значний внесок зробили вчені Д. Балдинюк, О. Бодалєв, Г. Васянович, В. Грехнів, Т. Іванова, А. Мудрик та інші; І. Мачуська зосереджує увагу на системному підході до проблеми формування культури спілкування особистості, розгляд цієї проблеми прослідковується в працях О. Даниленко, П. Решетніков, Г. Чайка, Т. Чмут та інші; Л. Волченко, Г. Загадарчук, Г. Потиліко розкриваються зміст і засоби формування культури спілкування різних категорій населення, у тому числі студентської молоді; науковці М. Злобін, В. Келле, Д. Лалетін, Е. Маркарян, В. Межуєв, Л. Могильний, В. Муляр, Е. Соколов, А. Флієр та інші в своїх працях з'ясовують сутність феномена культури спілкування майбутнього фахівця мистецької спеціальності.

Значний внесок у розробку питань формування естетичної культури майбутніх вчителів здійснили вчені В. Кудін, Г. Кутузова, Н. Миропольська, О. Рудницька та інші. Окремі аспекти художньої культури суспільства та особистості присвячені праці науковців Е. Абдулліна, Г. Падалки, Л. Рапацької, С. Сисоєвої, О. Щолокової, окреслюючи питання теорії формування художньої культури майбутнього вчителя.

У сучасних дослідженнях велика увага приділяється формуванню професійної культури. Наукову цінність у дослідженні даної проблеми мають праці С. Арутюнова, Ю. Бромляя, І. Зарецької, І. Ісаєва, С. Ісаєнко, Є. Клементьєва, Є. Климова, Л. Когана, Г. Кочетова, Н. Крилової, І. Моделя, В. Сластьоніна, Ф. Щербака та інших науковців, але разом із тим простежується відсутність єдиного підходу до тлумачення терміну професійна культура, тому виникає потреба у вивченні сутності цієї дефініції.

Тому, **мета статті** є розгляд педагогічної культури майбутнього вчителя початкових класів, а також визначення та узагальнення підходів до її сутності.

Професія вчителя є однією з найбільш складних, разом з тим є почесною. Оскільки, успіх навчання і виховання учнів, розвиток у них здібностей, формування умінь, інтересів, потреб, переконань, світогляду залежить від учителя, від його підготовленості до уроків, його умілості, майстерності та творчого підходу до педагогічної діяльності.

Висока якість і глибина знань, умінь і навичок, надбаних у вищому навчальному закладі в процесі навчання майбутнім вчителем початкових класів дає можливість озброїти учнів системою наукових знань, умінь, навичок, передбачених навчальною програмою, формувати його світогляд, ідеали, розвивати увагу, спостережливність, пам'ять, уяву, виховувати волю, почуття, формувати художньо-творчі здібності та вміння творчо мислити не тільки на уроці, а і в повсякденному житті.

Для успішного виконання функції вчителя і вихователя, кожний майбутнім вчителем початкових класів має досконало володіти тими властивостями і якостями, які він розвиватиме, формуватиме і виховуватиме у своїх учнів.

В професійно-педагогічній підготовці майбутніх вчителів початкових класів де далі актуальнішим стають надбання та використання культури, для духовного потенціалу особистості, як ознаки високого рівня розвитку. "Високе звання "вчитель" набуває свого справжнього змісту тільки тоді, коли воно невід'ємне від поняття культура", акцентує увагу І. Зязюн [7, с. 10].

В сучасній культурології, а саме в працях А. Крьобера і К. Клакхона розкрито розуміння поняття культури, де авторами наведено близько 150 визначень даного поняття та спеціально присвячена книга "Культура, критичний огляд визначень", де увійшло понад 200 визначень поняття культури [1].

Культура – багатогранне явища, тому кожен дослідник розглядає це поняття у своєму напрямі. Так, Семен Гончаренко розкриває поняття *культури* (від лат. cultura – виховання, освіта, розвиток) у декількох значеннях: у широкому, як "сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий

рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивності діяльності” У вужчому розумінні це “сфера духовного життя суспільства, що охоплює насамперед систему виховання, освіти, духовної творчості (особливо мистецької)..., а також це рівень освіченості, вихованості людей, рівень оволодіння особистістю якоюсь галуззю знань або діяльності” [5, с. 248].

У визначення терміну “культура” В. Сухомлинський вкладає основні положення поняття “педагогічна культура” “це жива, творча педагогіка повсякденної творчої праці, та педагогіка, в якій теоретичні закономірності процесу впливу на духовний світ вихованця ніби зливаються з особистістю вчителя. Педагогічна культура – це, образно кажучи, техніка і технологія взаємодії майстра і об’єкта його праці... Багатогранність, різноманітність, відточеність, зразковий стан інструментів нашої творчості, уміння володіти ними так самотонко, як прекрасний музикант володіє скрипкою, – все це і є педагогічною культурою” [4, с. 35].

Слушною є думка В. Гриньової, де педагогічна культура розглядається, як діалектична інтегрована єдність педагогічних цінностей: цінностей-цілей і цінностей-мотивів; цінностей-знань; технологічних цінностей; цінностей-властивостей; цінностей-відносин [2, с. 22].

Особливо увагу М. Ярмаченко в *педагогічній культурі вчителя* акцентує на інтегративні сукупності таких якостей, як фізичних, інтелектуальних, загальнокультурних і моральних, а також веде мову про професійні знання і уміння, які стануть у нагоді майбутньому вчителю під час педагогічної діяльності для успішної навчально-виховної роботи. Автор умовно в ній виділяється три групи характеристик: загальнолюдські якості (добре здоров’я, інтелектуальний розвиток, належний рівень розвитку мовлення); професійні якості (любов до дітей, професійна компетентність, знання теорії та історії педагогіки, основ психології, методичні уміння, що включають педагогічну техніку, знання досягнень педагогічної науки та практики, уміння застосовувати їх у практичній діяльності, тактовність, прагнення до самовдосконалення, вміння організувати самоосвіту тощо); моральні якості (духовність, моральна чистота, доброзичливість, чуливість та людяність, чесність і правдивість, організованість і відповідальність) [3, с. 358].

Вважаємо за доцільне наголосити, що педагогічна культура є важливою характеристикою вчителя початкових класів, оскільки в основі її лежить духовна культура особистості, а також вона є складовою професійної підготовки та показником рівня сформованості педагогічної діяльності.

Духовна культура входить до складових професійно значущих якостей особистості, наголошує Л. Хомич і веде мову про педагогічну культуру з її характеристиками технологічної майстерності і багатством внутрішнього світу майбутнього вчителя початкових класів. Тому, у підготовці майбутніх учителів особливого значення автор рекомендує надавати “культурологічному аспекту, переносячи акцент з традиційного засвоєння відповідної інформації на розвиток загальної культури їх почуттів, навичок поведінки студентів, що утворюють центр, навколо якого об’єднуються знання і вміння, формуючи у неповторну індивідуальність особистості і визначаючи особливості її діяльності” [7, с. 148].

У вищих навчальних закладах у підготовці майбутніх учителів початкових класів психолого-педагогічні дисципліни сприяти формуванню духовної культурної та розвитку свідомої творчості майбутнього вчителя. Одночасно, дисципліни мистецького циклу, які естетично-художньо спрямовані – “Образотворче мистецтво з методикою викладання”, “Інтегроване вивчення навчальних предметів в галузі “Мистецтво”” тощо сприяють залученню до художньо-естетичних цінностей, а саме образотворчих, музичних, хореографічних та інших.

В процесі навчальної діяльності в педагогічному закладі Інституті педагогіки та психології НПУ імені М. П. Драгоманова майбутні вчителі початкових класів оволодівають мистецькою культурою, яка формується в процесі ознайомлення з різними видами мистецтв та є одним із важливих чинників загальнокультурного розвитку студента.

Дотримання структури (Л. Хомич) професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів, дає можливість створювати сприятливі умови для культурного розвитку особистості студента. Оскільки основи конструювання змісту зазначених нами дисциплін естетично-художньої направленості, спрямованості на: *теоретико-методологічну* підготовку майбутнього вчителя, якою передбачено формування узагальнених на високому рівні знань, творчого мислення загальної культури, педагогічної свідомості, поведінки і дії; *професійну* підготовку, що полягає в оволодінні психолого-педагогічними знаннями, уміннями і навичками організації навчально-виховного процесу з учнями; *розвиток індивідуальності вчителя* на основі цілісного і міждисциплінарного підходів [7, с. 149-150].

У вищому навчальному педагогічному закладі, в процесі навчання та педагогічній практиці в школі, майбутній вчитель початкових класів освоює перші два рівні професійного становлення : педагогічну умілість і основи педагогічної майстерності [6].

Достатня теоретична і практична підготовка майбутнього вчителя початкових класів, отримана в стінах вищого навчально-педагогічного закладу, першочергово формує *педагогічну умілість* студента, що є основою професіоналізму вчителя, без якої неможливо працювати в школі.

Зважаючи на те, що під *педагогічною майстерністю* розглядається “доведення до високого ступеня досконалості навчаючої і виховуючої умілості, що відбиває особливу відшліфованість методів і прийомів використання психолого-педагогічної теорії на практиці, завдяки чому забезпечується висока ефективність навчально-виховного процесу” [7, с. 151], нами під час викладання дисциплін “Образотворче мистецтво з методикою викладання”, “Інтегроване вивчення навчальних предметів в галузі “Мистецтво”” створюються умови для розвитку творчих здібностей та до самовдосконалення майбутнього вчителя початкових класів. Їх ефективність простежується у виконанні студентами завдань у процесі навчальних занять, під час педагогічної практики, в результатах аналізу контрольних, самостійних, творчих робіт, рефератів, курсових, дипломних проектів, заліків та екзаменів.

Практика свідчить, що комплексна організація діяльності студента підчас навчального процесу сприяє не тільки професійному зростанню майбутнього вчителя початкових класів, а також і розвитку його педагогічній культурі.

Використана література:

1. *Гриньова В. М.* Професійна компетентність викладача вищого навчального закладу як результат сформованості його педагогічної культури / В. М. Гриньова // Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля. Серія “педагогіка і психологія”. – 2011. – № 1. – С. 21-26.
2. *Культурологія: теорія та історія культури* : навч. посіб. – Видання 2-ге, пере-роб. та доп. / [за ред. І. І. Тюрменко] – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 368 с. – С. 22.
3. *Педагогічний словник* / [за редакцією дійсного члена АПН України М. Д. Ярмаченка]. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
4. *Сухомлинський В. О.* Моя педагогічна система // Рад.шк., 1988. – № 6. – С. 33-40.
5. *Український педагогічний словник* / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
6. *Харламов И. Ф.* Педагогика : учеб. пособие / И. Ф. Харламов. – М. : Высш. Шк., 1990. – 576 с.
7. *Хомич Л. С.* Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Л. С. Хомич. – К. : “Магістр-S”, 1998 – 200 с.

Янковская И. М. Формирование педагогической культуры будущего учителя начальной школы.

В статье рассматривается понятие педагогическая культура будущего учителя начальных классов и анализируются подходы к проблеме ее формирования у студентов специальности “Начальное образование” при изучении дисциплин “Изобразительное искусство с методикой преподавания”, “Интегрированное изучение учебных предметов в области “Искусство””.

Ключевые слова: культура, профессиональная культура, педагогическая культура, профессионально-педагогическая подготовка будущих учителей начальных классов, педагогическая умелость, педагогическое мастерство.

Yankovskaya I. M. Forming of pedagogical culture of future teacher of initial school.

The article discusses the concept of pedagogical culture of the future teachers of primary classes and analyses the approaches to the problem of its formation at the students of speciality “Primary education” in the study of disciplines of Fine arts with the methodology of teaching”, “Integrated study of academic subjects in the field “Art””.

Keywords: culture, professional culture, pedagogical culture of professional-pedagogical preparation of teachers of initial classes, pedagogical skill, pedagogical skills.

УДК 159.9.019.4:37.091.312

Бадьора С. М.

УЧНІВСЬКИЙ КОЛЕКТИВ ЯК ЗАСІБ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ

У статті розглядаються проблеми попередження девіантної поведінки підлітків. Зазначено, що демократичний стиль спілкування вчителя та батьків з дитиною та формування вчителем справжнього колективу на засадах самоврядування надасть можливість реалізувати загострене у підлітка почуття дорослості.

Ключові слова: девіантна поведінка, підліток, колектив, вчитель, взаємозв'язок.

Нинішню ситуацію з історико-педагогічним осмисленням проблеми попередження девіантної поведінки неповнолітніх маємо всі підстави вважати незадовільною. Тим паче це стосується профілактичної роботи з підлітками, які виховуються в режимних установах, підпорядкованих різним відомствам. Дотепер відсутні, скажімо, синтетичні фахові дослідження психолого-педагогічних підходів до тлумачення соціогенетичної, біогенетичної, теологічної концепцій психологічного розвитку людської особистості; відчуваємо брак наукових розвідок, де узагальнювався б попередній досвід щодо педагогічного впливу на осіб, які за умови збігу певних обставин здійснюють асоціальні вчинки, скоюють злочини (в тому числі – повторно).

Історіографічний аналіз дає підстави твердити, що різноманітні аспекти проблеми поведінкових виявів дітей і підлітків віддавна перебувають у фокусі наукових спостережень. Назвемо у зв'язку з цим імена античних мислителів: Арістотеля, Демокріта, Платона; видатних учених: Я. Коменського, Й. Песталоцці, Й. Гербарта, Ф. Дістервега тощо.

Першість у розробці окресленої проблеми на українських теренах належить мислителям доби Київської Русі. Маємо на увазі “Руську правду”, “Изборник” Святослава, “Поучення” Володимира Мономаха, “Настанови багатіям” Іоана Грішного, “Статут” Федора Студита, “Бджолу”, “Книгу приповістей Соломонових” і под.